

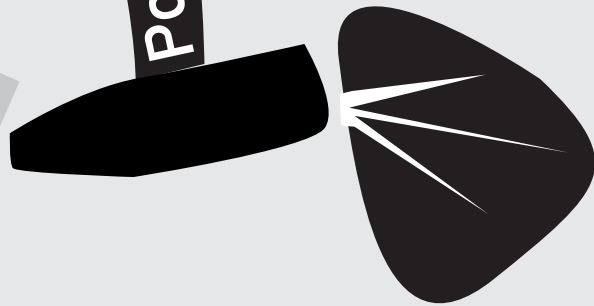
کلیدواژه‌ها:
پاورپوینت، صفحه
نمایش، فناوری

اشاره

امروزه استفاده از فناوری در آموزش، بویژه به کارگیری رایانه‌ها در کلاس‌های درس، در اغلب کشورهای جهان متداول شده است. در کشور ما نیز مدتی است که بر این امر تأکید می‌شود و گام‌های مفیدی به منظور تجهیز مدارس به امکانات فناوری برداشته شده است. اصطلاحاتی مانند مدارس هوشمند، محتوای الکترونیکی، کیف مدرسه‌های الکترونیکی و امثال آن در همین راستا بر سر زبان‌ها افتاده است. اگرچه هنوز در کشور ما استفاده از رایانه در کلاس‌های درس، فراگیر نشده است و مراحل اولیه را می‌گذرانند و لازم است چند سالی برای توسعه فناوری در آموزش سرمایه‌گذاری شود و معلمان نیز به این کار تشویق شوند، اما باید دانست زیاده‌روی در هر چیز زیان‌بار است و استفاده نابجا از رایانه در کلاس درس نیز از همین قاعده پیروی می‌کند. مطلبی که در این‌جا می‌خوانید، ترجمه مقاله‌ای از مجله Educational Leadership است که وضعیت نامطلوب استفاده از پاورپوینت در کلاس‌های درس در آمریکا را مورد انتقاد قرار داده است. آگاهی از این مطلب می‌تواند هشدار باشد برای ما که در آغاز راه هستیم تا دچار افراط و تفریط نشویم و از محصولات فناوری به شکل مناسب استفاده کنیم. مترجم

چگونه پاورپوینت تعلیم و تربیت را نابود می‌کند؟!!

ترجمه سعید قریشی
مشاور دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

وقتی معلمان محتوای آموزشی را در عنوان‌های پاورپوینت خلاصه می‌کنند، یادگیری دانش آموز لطمه می‌بیند. حدود ده سال قبل، مسئولان و بازرسان مدارس از معلمان می‌پرسیدند: «آیا شما در کلاستان از فناوری استفاده می‌کنید؟» اما امروز دیگر نیازی به این سؤال نیست، زیرا در طول دهه اخیر، گام‌های فناوری به جهش تبدیل شده است. البته این روند در ارتباط با درس‌های کلاس، چندان هم مثبت نبوده است. در ایالات متحده، آورده جای خود را به رایانه‌های دیجیتالی و نمایش‌های پاورپوینت داده است. گویی در مسیر بولت‌بندی کردن تعلیم و تربیت، چراغ‌ها خاموش شده و پرده‌ها بالا رفته است!

در عرصه‌ای که باید همواره سؤالات اساسی محرک جریانات باشد، بسیاری از مدیران و معلمان این سؤال اساسی را فراموش کرده‌اند پرسند که: «چگونه از فناوری استفاده می‌کنید؟» البته وسوسه پاورپوینت قابل درک است. قبلاً معلمان عادت داشتند ساعت‌ها در کتاب‌خانه مدرسه و یا سایر منابع بگردند و مطالبی را انتخاب و تنظیم کنند و سپس برای تکثیر آن‌ها در صف فتوکپی بایستند. اما با پاورپوینت معلمان می‌توانند با «گوگل» جست‌وجو کنند، مطالب را انتخاب و کپی کنند و با رنگ‌های زنده نمایش دهند. شاید از همه بهتر آن که می‌توانند مجموعه مطالب درسی خود را روی یک «فلش» که از یک بند انگشت کوچک‌تر است، ذخیره کنند. بدین ترتیب، دیگر به لوله‌های چسب، فیچی کاغذبری و ایستادن در صف تکثیر نیازی نیست. طی چند سال، گویی همه چیز در این دنیا عوض شده است. این روند در موضوعات درسی و محتوای پایه‌های تحصیلی به وضوح احساس می‌شود.

ریشه مسئله

ریشه مشکل نمایش پاورپوینت، به کلمات نمایش، پاور و پوینت مربوط نیست، بلکه به این برمی‌گردد که این یک نمایش یکطرفه است. نمایش دهنده (معلم) همه کار را خودش انجام می‌دهد: اطلاعات را جمع‌آوری می‌کند. مطالب اضافی را حذف می‌کند و زمان و جهت نمایش را انتخاب می‌کند. نقش مخاطبان این است که ساکت بنشینند و اطلاعات را جذب کنند! آن‌ها ممکن است سؤالی بپرسند، اما سؤالی ارزش پاسخ دارد که به محتوای اسلایدها مربوط باشد. پس بر سر افکار و ایده‌هایی که به اسلایدها مربوط نیستند چه می‌آید؟ این شیوه، تفکر خلاق را پرورش نمی‌دهد که هیچ، بلکه هیچ نوع تفکری را پرورش نمی‌دهد. انصاف قضیه این است که معلمان ناچارند مطالب درسی را ویرایش و گزینش کنند، زیرا عمق و وسعت هر موضوع، بسیار وسیع است. اما یک نمایش پاورپوینت، بسی بیش از روش‌های سنتی به دانش‌آموزان القا می‌کند که دو نوع اطلاعات وجود دارد: یکی آن‌هایی که باید دانست (همان‌هایی که در اسلاید آمده است) و دیگری آن‌هایی که به دانستن آن‌ها

نیاز نیست (سایر موارد). در رویارویی با این صفحه نمایش، تنها دانش‌آموزان خیلی شجاع یا خیلی باهوش ممکن است به خشکی این نمایش پاورپوینت اعتراض کنند. لذا مطالب درسی از معلم به اسلاید و از اسلاید به یادداشت‌های دانش‌آموز منتقل می‌شود؛ بی آن‌که فرصتی برای بحث و گفت‌وگو، تجزیه و تحلیل و یا ارزیابی پیش آید.

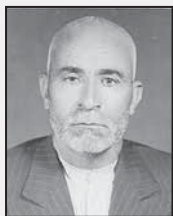
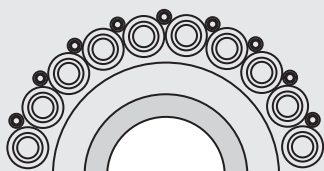
در همان اثنا که دانش‌آموزان مطالب بولت‌بندی شده را از روی پاورپوینت در دفترهای خود یادداشت می‌کنند، معلم به طور مرتب سخن‌رانی می‌کند. چه کسی می‌تواند آن‌ها را سرزنش کند؟ مسلماً دیدن یادداشت‌های بدخط دانش‌آموزان بسیار کسل‌کننده خواهد بود. دانش‌آموزان کندنویس، مرتباً خواستار فرصت برای یادداشت کردن مطالب هستند، در حالی که دانش‌آموزان تندنویس بی‌کار می‌نشینند. در این حال، معلم باید یکی از سه گزینه نامطلوب زیر را انتخاب کند: به عده‌ای فرصت بیشتری برای یادداشت بدهد، یا در حالی که دانش‌آموزان مشغول کپی برداری هستند به صحبت خود ادامه دهد، یا به اسلاید بعدی برود و دانش‌آموزان کندنویس را جا بگذارد.

یک مثال

این سناریو را تجسم کنید: شما یک مدیر مدرسه هستید. وارد یک کلاس درس زیست‌شناسی دبیرستان می‌شوید و می‌بینید که هر شش تخته سیاه کلاس با کاغذ پوشانده شده است. زنگ می‌خورد و معلم درس خود را که درباره تولیدمثل سلول است آغاز می‌کند. در حین صحبت، اولین ورقه کاغذ را از روی تخته سیاه پاره می‌کند و نوشته روی تخته که تعریف میتوز است، آشکار می‌شود. دانش‌آموزان با یک عکس‌العمل کاملاً شرطی (پاولوفی) دست به سوی قلم و کاغذ می‌برند تا از روی تخته یادداشت برداری کنند.

سپس معلم کاغذ دیگری را از روی تخته پاره می‌کند و مطلب روی تخته که مراحل میتوز را نشان می‌دهد، آشکار می‌گردد. شاید در متن هم علائمی شبیه بولت به کار رفته باشد. معلم همین الگو را ادامه می‌دهد تا همه کاغذها از روی شش تخته سیاه برداشته شود و نوشته‌ها در معرض دید دانش‌آموزان قرار گیرد. با فرارسیدن زنگ تفریح، معلم تولیدمثل سلول را به‌طور کامل توضیح داده و دانش‌آموزان چند صفحه از دفترهای خود را پر از یادداشت کرده‌اند!

شما به این تدریس چه نمره‌ای می‌دهید؟ بگذارید کم‌کم‌تان کنم: این یک پاورپوینت ناقصی است که بدون رایانه ساخته شده است. تدریسی که در آن اثری از جست‌وجو، اکتشاف و چالش‌های فکری به چشم نمی‌خورد. گرچه معلم سعی می‌کند در حین تدریس با بعضی افکت‌های صوتی، کلاس را از یک نواختی خارج کند، اما اصل قضیه تغییری نمی‌کند. متأسفانه امروزه بسیاری از تدریس‌ها در کلاس‌های ما (ایالات متحده) چنین برگزار می‌شوند.

حسینقلی معلم خوری
(۱۳۶۱-۱۳۷۰)
معلم برجسته
خور و بیابانک طبس

این معلم برجسته را آقای سیدعلیرضا موسوی، مدیر دبیرستان شهدای خور، به مجله معرفی کرده است و ما اختصار آن را در این‌جا می‌آوریم. پدران حسینقلی معلم، از مردم زواره بودند که به «خور» مهاجرت کرده و در آن‌جا ساکن شده بودند. حسینقلی تحصیلات رسمی نداشت و از معلمان مکتب‌خانه‌ای بود که با کمال وظیفه‌شناسی به تربیت شاگردان می‌پرداخت. ویژگی‌های منحصر به‌فردی داشت. خوش‌خط بود و به بچه‌ها هم خط خوش می‌آموخت. در آموزش اخلاق کارهایشان را بنویسند و در کلاس بخوانند تا به تفکر وادار شوند. هر سال برای بچه‌ها جشن فارغ‌التحصیلی با حضور والدین برگزار می‌کرد. شعر می‌سرود و اسامی بچه‌ها را در اشعارش می‌گنجاند. کتاب شعری به نام مناقب الائمه داشت که با مقدمه دکتر علی شریعتی - که او را در طبس دیده بود- منتشر کرد. شریعتی نوشته بود:

امیدوارم آقای خوری زندگی پاک خود را با موفقیت بگذرانند و در قبال یک عمر زحمت و خدمت به فرهنگ، پاداش خود را از ممدوح خویش دریافت کنند.

PowerPoint

استفاده درست و مؤثر از پاورپوینت

شاید بزرگ‌ترین عیب پاورپوینت این باشد که تصور غلطی را نسبت به اتمام محتوا به وجود می‌آورد، در صورتی که تولید پاورپوینت‌های رنگی در حقیقت تدریس نیست. تولید طرح درس‌های مؤثر کار آسانی نیست و به زحمت و صرف وقت نیاز دارد. به علاوه، به معلمان و مدیران آموزش دیده‌ای نیز احتیاج دارد که دائماً خود را ارزیابی کنند و ارتقا دهند. هیچ‌وقت به کارگیری یک قطعه نرم‌افزار نمی‌تواند نیاز به چنان افراد و تعاملاتی را از میان ببرد.

حال این سؤال مطرح می‌شود که آیا می‌توان به اواسط قرن بیستم برگشت و از دستاوردهای فناوری صرف‌نظر کرد؟ البته که نه. شاید بتوان گفت دستاوردهای پانزده سال اخیر فناوری، یک جابه‌جایی نامتوازن زلزله‌آسا در شیوه انجام بسیاری از کارها به وجود آورده است که ما به‌تازگی در حال احساس پس‌لرزه‌های آن هستیم. استفاده درست از فناوری، از جمله پاورپوینت، در تعلیم و تربیت امری اساسی است. لازم نیست معلمان از قطار فناوری فاصله بگیرند، بلکه باید اتومبیل‌ها را عوض کنند. آن‌ها نیازمند روش‌هایی هستند که بتوانند با استفاده از فناوری، مهارت‌های اساسی مورد نیاز قرن بیست و یکم را در دانش‌آموزان پرورش دهند؛ مهارت‌هایی از قبیل تفکر انتقادی، حل مسئله، خلاقیت و پشتکار. تمایل جوانان امروز به خلاصه کردن افکار و انتقال آن‌ها در قالب چند حرف و کلمه، نیاز به تدریس عمیق و مفهومی را بیشتر کرده است تا اتمام درس به کمک اسلایدهای پاورپوینت. در برنامه دوره‌های آموزشی تربیت معلم و آموزش ضمن خدمت پرسنل، باید چگونگی استفاده درست از فناوری گنجانده شود.

برای آن‌هایی که در حال حاضر از پاورپوینت استفاده می‌کنند، چند پیشنهاد داریم:

- ۱. بسیاری از بولت‌ها را حذف کنید:** یادداشت‌های کلاسی باید حاصل کشف و بحث و گفت‌وگوی دانش‌آموزان باشد نه کپی برداری از لیست‌های از قبل تهیه‌شده. پاورپوینت‌هایی را تولید کنید که در بردارنده تصاویر، قطعات ویدیو، کارت‌تون، نمودار و نقشه باشند؛ به طوری که بیشتر سؤال ایجاد کنند نه این که جواب دهند.
- ۲. وقت خود را برای افکت‌های صوتی و نمایش‌های خیالی تلف نکنید:** وقت بهتر است برای کشف راه‌هایی صرف شود که بتواند دانش‌آموزان را به تفکر و خلاقیت وادارد.
- ۳. از همه مهم‌تر این که چراغ‌های کلاس را روشن نگه دارید:** این که یک دانش‌آموز از معلم چه قدر یاد می‌گیرد، به مرور زمان مشخص می‌شود. اما با قاطعیت می‌توان گفت، معلمی که دانش‌آموزان را در تاریکی نگه می‌دارد، آن‌ها را رنج می‌دهد. با وجود خشونت‌های جمعی که درون و بیرون بعضی مدارس دیده می‌شود، بولت‌هایی که در کلاس‌ها در صفحه نمایش ظاهر می‌شوند، ترسناک‌ترین زیرا آن‌ها مستقیماً به مغز دانش‌آموزان شلیک می‌شوند.

پی‌نوشت

۱. بولت به معنی گلوله است، اما در این‌جا منظور علائمی مانند □●*♦ است که در پاورپوینت عبارت‌های مشابه را مشخص می‌کند

تمام کردن محتوا یا لال کردن آن؟

چرا این همه دروس در این همه کلاس و در این همه مدرسه به این شیوه ارائه می‌شود؟ شاید روشن‌ترین دلیل این کار، غلبه آزمون‌های رقابتی است. در چنین فضایی پاورپوینت وسیله مؤثری برای تمام کردن محتوای درس و آماده کردن دانش‌آموزان برای آزمون است.

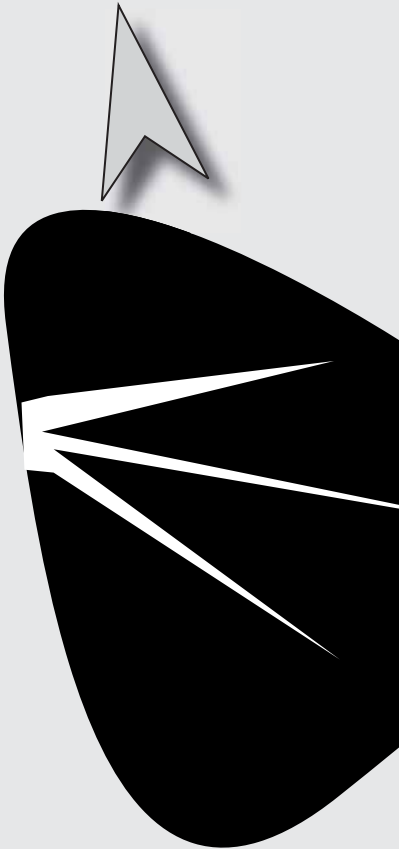
اخیراً در نشریه نیویورک تایمز مقاله‌ای منتشر شد که حاکی از آن بود که بسیاری از نظامیان آمریکا پاورپوینت را سرزنش کرده بودند. آن‌ها از دست فرماندهان خود که اهداف و مأموریت‌های نظامی را به یک سری اسلایدهای پاورپوینت خلاصه می‌کردند، خسته شده بودند. یکی از ژنرال‌ها پاورپوینت را یک خطر داخلی نامیده و به خبرنگار نشریه گفته بود: پاورپوینت چیز خطرناکی است زیرا توهم فهمیدن و توهم کنترل کلاس را ایجاد می‌کند. بعضی از مسائل جهان قابل‌بولت‌بندی نیستند!

بسیاری از معلمان هم همان اشتباه فرماندهان نظامی را تکرار می‌کنند. آن‌ها می‌کوشند اطلاعات مشکل و پیچیده‌ای را به دانش‌آموزان منتقل کنند، بی‌آن‌که قبلاً مهارت‌های لازم برای فهم آن‌ها را به دانش‌آموزان آموخته باشند. مخاطب چه بخواهد درباره تولیدمثل سلول چیزی بیاموزد و چه بخواهد چگونگی تأمین امنیت دره سوات در افغانستان، را بدانند، نیازمند درک مفاهیم است. لال کردن اطلاعات موجب کاهش فهم می‌شود نه افزایش آن.

بسیاری از آزمون‌های استاندارد طوری طراحی نشده‌اند که درک مفهوم را بسنجند. مضافاً این‌که این‌گونه آزمون‌ها پی‌درپی به عمل می‌آیند و فرصتی برای فهم عمیق باقی نمی‌گذارند. مدارس تحت فشارند که محتوای درسی را تمام کنند و دانش‌آموزان را برای آزمون‌ها آماده نمایند و لذا وقت زیادی برای تعمیق یادگیری دانش‌آموزان در اختیار ندارند. یک معلم، یک مدرسه یا یک منطقه را به تنهایی نمی‌توان سرزنش کرد، زیرا آموزش و پرورش ایالت و نیز وزارت آموزش و پرورش مرکزی، بر موضوع تمام محتوای درس تأکید می‌کنند و علائم غلط را به سیستم می‌فرستند.

کسانی که از بحث‌های انتقادی فوق نسبت به استفاده غلط از پاورپوینت هنوز قانع نشده‌اند، خوب است اندکی یک فضای کلاس درس این چنینی را تصور کنند: فرض کنید از زمان پیدایش گچ تاکنون، پاورپوینت بهترین وسیله‌ای باشد که برای تدریس اختراع شده است. در هنگام نمایش اسلایدها، غالباً معلمان چراغ‌ها را کم‌نور یا خاموش می‌کنند تا دانش‌آموزان صفحه نمایش یا پرده را بهتر ببینند. حال اگر یک معلم عمده وقت کلاس خود را به نمایش پاورپوینت اختصاص دهد، دانش‌آموزان مجبورند در تمام مدت کلاس در تاریکی بنشینند. حال چگونه انتظار داریم دانش‌آموزان بهترین توانایی‌های خود را بروز دهند، درحالی‌که برای آن‌ها فضایی ایجاد کرده‌ایم که بیشتر برای خوابیدن مناسب است؟ بگذریم از این‌که احتمال چشم درد نیز برای دانش‌آموزی که ساعت‌ها در طول روز مجبور است در تاریکی به طور مرتب به صفحه‌نمایش و صفحه یادداشت خود نگاه کند، وجود دارد.

■ در روبرویی با این صفحه نمایش، تنها دانش‌آموزان خیلی شجاع یا خیلی باهوش ممکن است به خشکی نمایش پاورپوینت اعتراض کنند

■ بسیاری از آزمون‌های استاندارد طوری طراحی نشده‌اند که درک مفهوم را بسنجند. مضافاً این‌که این‌گونه آزمون‌ها پی‌درپی به عمل می‌آیند و فرصتی برای فهم عمیق باقی نمی‌گذارند